

ASPECTES MUSICALS DE LA FESTA DE MOROS I CRISTIANS DE LLEIDA

Ramon Fontova, Pau Plana i Robert Querolt

JORDI CEROLLA

Filada dels Banu-hud, una de les tres comparses mores de la festa de Lleida.

L'any 1996 es crea a Lleida la Festa de Moros i Cristians. En aquest moment es comença a viure a la ciutat un moviment de ressorgiment de manifestacions i elements festius de la cultura popular, com són la recuperació del Ball de Bastonets a principis dels noranta, la creació de Castellers de Lleida l'any 1995 o la confecció de nous capgrossos i d'un grup de cavallets per part de la Paeria l'any 1997, després que els antics haguessin desaparegut feia uns quants anys.

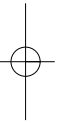
La idea de crear una representació de la lluita entre moros i cristians és, però, anterior a aquest període i va molt lligada a la degradació física i l'abandó social del nucli antic de la ciutat. Així, ja a mitjan anys vuitanta, el col·lectiu de veïns i comerciants del carrer de Cavallers (el més cèntric i conegut del nucli antic) es plantejà la rea-

litziació d'algun tipus d'iniciativa que revitalitzés la vida social i cultural del barri. En aquell moment havien estat ja força divulgades les notícies sobre representacions de lluites entre sarraïns i cristians a Lleida.¹ Aquestes notícies eren en el moment, però, força confuses, sense especificar clarament quin era el tipus de representació que s'havia donat històricament (balls parlats, desfilades commemoratives d'esdeveniments històrics, representacions de les diferents comunitats religioses de la ciutat a l'edat mitjana, etc.). Basant-se en aquestes informacions, es plantejà la recuperació d'aquestes representacions i, sota l'impuls de Jaume Aluja, es començà a treballar per poder treure-les al carrer com a festa de moros i cristians.

Mediàticament i social, aquestes representacions festives de llui-

ta entre moros i cristians s'associen al País Valencià, i és allí on els impulsors van anar a cercar els models i referents per a la creació de la festa lleidatana. La idea era crear una manifestació festiva important, tant quantitativament com qualitativa, i per aquest motiu es trigà prop d'una dècada entre el plantejament de la idea i la seva materialització. Durant aquest període es realitzaren diversos viatges a Ontinyent, a la Vall d'Albaida, per tal d'establir contacte amb la festa de moros i cristians de la localitat i agafar idees exportables al projecte lleidatà.

A Lleida aquesta manifestació festiva s'ha acabat estructurant en un sol dia, dins el marc de la Festa Major de Sant Anastasi, de manera que al matí té lloc l'entrada de comparses infantils amb vestit de diari i la presentació de bandes. A la

tarda es realitza l'anomenada «Entrada de moros i cristians», amb les comparses amb vestit de gala, moment de màxim esplendor de la festa, que acaba a la nit amb la batalla en què un any guanyen els cristians i al següent, els moros.

La festa lleidatana nasqué, doncs, seguint el model valencià, però amb vocació d'originalitat i d'incorporació d'elements propis que li donessin singularitat: l'alternança en la victòria per una part i la música per una altra poden ser-ne un bon exemple.

Les publicacions que parlaven sobre els moros i cristians de Lleida recollien diverses melodies. Joan Amades, en el *Costumari*,² dona una melodia del ball de moros i cristians de Lleida recollida per Josep Pinyol. Aquesta mateixa melodia, amb la indicació d'ésser la executada per als cristians, juntament amb d'altres d'indicades per als moros les dona Xavier Massot en dues publicacions.³

Aquestes músiques han estat un dels elements utilitzats per donar identitat pròpia a la festa lleidatana. A partir de l'any 1999, s'incorporen de forma protocol·lària a l'esdeveniment festiu, usant-les per acompanyar les capitania cristiana i mora.

El fet d'haver estat recollides com a melodies tradicionals va fer plantejar quina havia d'ésser la for-

mació que les havia d'interpretar. L'opció escollida finalment fou la d'una colla de grallers per a la interpretació de la melodia cristiana i una cobla de ministrers per a la mora. Ara bé, les formacions més habituals d'aquest tipus no permetien donar la magnitud sonora requerida enfront de les bandes i del context físic de la desfilada. Així, tant la formació de grallers com la de ministrers són significativament més grans en nombre de músics que les que es configuren habitualment en la majoria de seguicis festius. Els arranjaments fets per a les melodies també han intentat no desdir del context i busquen una sonoritat efectista i adient per solemnitzar la desfilada i els moments en què s'interpreten.

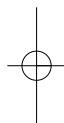
La melodia coneguda avui com a *Entrada cristiana* s'interpreta a l'entrada de gala, acompanyant el seguici de la capitania cristiana, i també durant l'acte del Mig Any Fester, que té lloc al mes de novembre de cada any, durant el moment en què s'executa el relleu entre comparses per ostentar la capitania cristiana de la festa de l'any vinent. Aquesta tonada no és pas exclusiva de Lleida, sinó que també s'ha recollit a Tarragona com a ball de moros i cristians.⁴

En el cas dels moros trobem més varietat en les músiques. S'interpreten quatre tonades amb els

noms de *Avís dels moros*, *Marxa mora*, *La Fam* i *Ball de la Sarra*. Aquests són els noms amb què les recollí Xavier Massot⁵ i així s'anomenen avui en dia. Totes elles s'interpreten en l'entrada de gala. En el relleu de caid moro del Mig Any Fester es toca només la *Marxa mora* amb formació de cobla de tres quartans. Aquesta tonada, junt amb la coneguda com «Avís dels moros», fins al moment, només ha estat recollida a Lleida. Josep Pinyol i Mirada, en un treball inèdit dipositat al fons de l'Obra del Cançoner Popular, recollí aquestes melodies com a Ball de moros i cristians de Lleida, de boca de Plàcid Brugulat, un cafeter lleidatà, l'any 1923.

Fins ara hem parlat de les peces tradicionals pròpies de la festa lleidatana, però en tota festa de moros i cristians del País Valencià la formació musical indissociable és la banda. A Lleida, seguint aquest model festiu, des d'un bon inici es va comptar amb la presència de diferents bandes i societats musicals del País Valencià. La seva participació en la festa ha estat constant i la importància de la seva música es veu reflectida en l'acte matinal de la diada, en què les bandes es presenten al públic i interpreten una peça conjunta a la plaça de Sant Joan. La seva funció bàsica en la festa és, però, l'acompanyament de les filades de les diferents comparses en l'entrada de gala. Les bandes interpreten les clàssiques marxes mores o cristianes valencianes, que serveixen perquè les filades puguin portar el pas.

Tot i que, com hem comentat anteriorment, la majoria de les peces que s'interpreten són el que podem anomenar «clàssics» de moros i cristians, la festa de Lleida també ha creat algunes melodies pròpies: una marxa mora titulada *Pepe el moro*, estrenada el 1998 i dedicada a Josep Escartín, un veterà fester moro de la comparsa dels Banu-Hud, i una marxa cristiana titulada *Rosabel*, dedicada a Rosabel Escartín, de la comparsa dels Al·leridís, germà i filla, respec-

La Banda de la Unió Musical San Diego del Lloc Nou d'En Fenollet, tocant al claustre de la Seu Vella durant el Mig Any Fester.

tivament, del compositor de les músiques, Francisco Escartín, conegut músic lleidatà.

Aquestes dues marxes han tingut una presència irregular en la festa. A diferència de les tonades tradicionals, que tenen una presència i funció protocol·làriament ben definides, les marxes per a banda no s'han interpretat, fins a la data, de manera fixa en moments concrets. Tot i això, s'han tocat alguns anys en el concert conjunt de la presentació de bandes o en l'acte del Mig Any Fester.

En aquest acte, s'ha optat també per la presència d'una banda valenciana, que interpreta alternativament marxes cristianes o mores, segons s'efectuï el relleu de penons/alams, barons/xeics de cada comparsa.

Hem parlat de les músiques pròpies tradicionals i de la música de banda, però dins de la festa es troben altres paisatges sonors que acaben de configurar el seu univers musical. Així, en els seguicis de les capitànies, durant l'entrada de gala

hi podem trobar la presència de grups de percussió, colles de dolçainers valencians, colles de grallers, etc., que contribueixen al major lluïment del seguici.

La Festa de Moros i Cristians de Lleida presenta, doncs, els arquetips musicals de les festes valencianes, amb unes particularitats prou importants, com són l'ús de melodies tradicionals de balls de moros i cristians, amb una funció ben definida en l'estructura festiva i que li donen una singularitat diferenciadora.

Notes

1. L'any 1986 es publica dins de la col·lecció d'estudis locals «La Banqueta», quaderns de divulgació ciutadana, promoguda per l'Ajuntament de Lleida, el volum *Cultura popular a Lleida, 1150–1950*, de Xavier Massot i Martí. També eren conegudes les notícies que donà Joan Amades al volum III del *Costumari Català*.

2. AMADES I GELATS, J. *Costumari català*. Barcelona: Ed. Salvat - Ed. 62, 1983 (vol. III, p. 598).

3. MASSOT I MARTÍ, X. *Cultura popular a Lleida, 1150–1950*. Lleida: Ajuntament, 1986 (Col. «La Banqueta», 6) (p. 48).

4. MASSOT, X.; PEDRÓS J. *50 melodies ponentines per a gralla*. Lleida: Associació cultural Lo Carrau, 1996 (p. 32–35).

5. BONET I VALVERDÚ, R. *La gaita y el tamboril. Colección de 30 cantos populares pastoriles*. [s.l.]: Vidal é hijo y Bernareggi, 1888 (p. 11). Un estudi comparatiu d'aquesta melodia fou publicat per Xavier Bayer en el llibre *Del ball de moros i cristians al Penedès*, editat per Vilatana a Vilafranca del Penedès el 1998.

6. MASSOT, X.; PEDRÓS J., *Op. cit.*

